

מצוות הניתנות מאת האלוה צריכות להגיע בשלמותן וישירות לכל הקהל המצווה בהן (צט-קג)

צט

אמר החבר: ²⁶¹ אכן. וכאלה הן מצוותינו²⁶², מפורשות בתורה על-פי דיבורו של אלהים אל משה, ועל-פי מה שכתב משה²⁶³ ומסרו²⁶⁴ אל אותו ציבור גדול²⁶⁵ שהתאסף במדבר²⁶⁶. לא היה צורך בעניין זה לפרט שלשלת-מוסרים של כל פרק ופרק ושל

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 261 על דברי המלך לעיל: "אין אדם מגיע אל הדבר האלוהי אלא בציווי אלוהי".
- 262 כאן חוזר החבר לדיון שנפתח בסעיף פ - כיצד קמה הדת והחוקה הישראלית. החבר פתח תחילה ביצירת האומה - שנעשתה על ידי האלוה (ותוך כדי כך ביאר וביסס את מעלת ישראל כעם סגולה חרף החטא), ועתה שב לבאר כיצד התורה שניתנה לעם זה היתה גם כן כמעשה אלוהי.
- 263 דברים לא, יט-כו: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם... ויכתוב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל... ויצו משה את הלויים נושאי ארון ברית ה' לאמר: לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלוהיכם והיה שם בך לעד". ועיין בהקדמת הרמב"ם למשנה שמשה כתב י"ג ספרי תורה: "כ לכל שבט והנותר כדי להניחו בקודש הקודשים. בעניין דקדוק כתיבת ספר תורה לדורות - עיין לקמן מאמר ג, כד-לג. ועיין גם בהקדמת הרמב"ם לפרק חלק, העיקר התשיעי.
- 264 רומז לביאור והפירוט של התורה שבעל פה. וז"ל המשנה באבות א, א: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" - היינו תושב"ע. וז"ל הגמרא בעירובין נד, ב: "תנו רבנן: כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן. רבי יהודה אומר: לעולם אהרן לימין משה חוזר. נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו. נמצאו ביד אהרן ארבעה, ביד בניו שלושה, וביד הזקנים שניים, וביד כל העם אחד. נסתלק משה, ושנה להן אהרן פירקו. נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקו. נסתלקו בניו, שנו להן זקנים פירקו. נמצא ביד הכל ארבעה".
- 265 בניגוד לקוראן שה"נביא" אמר אותו על פה, והיו כותבים את דבריו בכתב, ואחר כך כשמת ציווה ממשיכו לשרוף את כל הנוסחים האחרים ולקבע נוסח אחד (ועל רקע זה נפרדו השיעים מהסונים, כיוון שהתנגדו למהלך זה ואף טענו שנעשו שינויים בדברי ה"נביא" לפני ששרפו את שאר הכתבים), משה כתב בעצמו את התורה ומסרה לכלל העם יחד. וז"ל ריה"ל במאמר ג, כט-ל: "אמר החבר: כיצד, לדעתך, הפקיד משה את ספרו בידי בני ישראל? אמר הכוזרי: הוא בהכרח ספר פשוט חסר ניקוד וטעמים, כמו שאנו רואים את הספרים היום. שכן לא תיתכן קנוניה עליהם בציבור, כשם לא תיתכן קנוניה על המצות בפסח ועל יתר מצוותיו שהן זכר ליציאת מצרים המשרישות בנפשות ישראל אמיתות יציאת מצרים על ידי אותם מעשים תמידיים שלא ייתכן שיחברו להמציאם באחת השנים, ושלא יהיה מי שיערער עליהם".
- 266 ז"ל לקמן ג, לט: "רוב מצוותינו נסמכות אפוא אל משה, הלכה למשה מסיני. כך ראוי שיהיה. עם שפטרואו ארבעים שנה מטורח הפרנסה ומן הטורח לדאוג ללבוש ומגורים, כשהם מרוכים כפי שהיו, ומשה נמצא עמם והשכינה אינה עוזבת אותם, ו[משה] ציווה עליהם מצוות בצורה כוללנית - וכי אין זה בלתי מתקבל על הדעת שלא ישאלו עם הזמן לפרטיהן ויעבירו מדור לדור את פירושן ופירוטן? שהרי אנו קוראים: 'והודעתי את חוקי האלוהים ואת תורותיו'. לבסוף אמר להם: 'כי היא

כל פסוק ופסוק. תיאורי הקרבנות, כיצד להקריבם, באיזה מקום, לאיזה כיוון וכיצד לשחוט אותם, והמלאכות השונות שתבוצענה בדמם ובאיברייהם - כל זאת מפורש על-ידי אלהים, כדי שלא יחסר הדבר הקל ביותר ויפסל הכול²⁶⁷. זאת בדומה להוויות הטבעיות המחוברות מיחסים עדינים, עדינים ממה שניתן לדמיין, אשר אלו נפגמו יחסיהן פגימה קלה ביותר ייפסל אותו מתהווה, ויהיה הצמח ההוא או בעל-החיים ההוא או, למשל, האיבר ההוא, מקולקל או חסר.

כן צוין כיצד ינותח בעל-החיים המוקרב, מה ייעשה בכל איבר ואיבר, מה לאכילה ומה לשרפה, ומי מתוך קבוצות מצוות, שאין לחרוג מהן, אוכל ומי מתוכן שורף ומי מקריב. ומה יהיה תיאור המקריבים כך שלא יהיה בהם חסרון, ואפילו תכונותיהם ומלבושיהם, ובמיוחד של צאצא-אהרן (שהוא כהן גדול) שהותר לו להיכנס אל מקום הדבר האלוהי, מקום שבו השכינה עם הארון והתורה. (כמו כן צוינו) ההתנתקות וההיטהרות הקשורות לכך²⁶⁸; ודרגות ההיטהרות וההתקדשויות והתפילות, דבר שתיאורו ייארך. מסתמכים בזה על קריאת התורה ועל מסורת חכמים, הכול לפי דיבורו של אלהים אל משה²⁶⁹.

כן הוצגה בפני משה בהר צורת המשכן כולו: המשכן, האוהל, השולחן, המנורה והארון, והחצר המקיפה אותו ועמודיו ומסכיו וכל מלאכתו הוצגו בפני משה ברוחניות²⁷⁰ והוא נתן להם תבנית גשמית על-פי מה שהותווה לו²⁷¹.

הערות - ילמד ענוים דרכו

- חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה". התורה נמסרה לכלל האומה, ועניין זה חוזר אחת לשבע שנים במצוות הקהל.
- 267 ריה"ל מסביר כאן מדוע מצוות הקרבנות מפורטות מאוד בתורה ואילו מצוות אחרות הן "כהררים התלויים בשערה" - היינו שרוב הפירוט שלהן הוא בעל פה. ככל שהמצוות פועלות יותר בחלות הדבר האלוהי, כך פירוטן יהיה דווקא על ידי האלוה.
- 268 דיני הקדושה והטומאה הם רק במקום שיש שכינה - עיין מאמר ב,גז,סב.
- 269 דברי חכמינו נחשבים לדבר האלוה מפי משה - עיין מאמר ג,לט.
- 270 שמות כה,מ: "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר".
- 271 עיין לקמן ג,כג: "אלא שכבר אמרנו, שאל אלוהים מתקריבים רק בציוויי אלוהים עצמם, כי הוא יתעלה יודע את שיעורם, את תנאייהם, את זמניהם ומקומותיהם ואת מה שבעקבות דברים הכרחיים אלה, אשר בהשלמתם יבואו שביעות הרצון והדבקות בדבר האלוהי. כך היה במעשה המשכן, שבכל מלאכה שלו נאמר: 'ויעש בצלאל את הארון', 'ויעש כפורת', 'ויעש יריעות', ובכל אחד מהם נאמר: 'כאשר ציווה ה' את משה', כלומר מבלי להוסיף ומבלי לגרוע. באף אחד ממעשים אלה אין מה שתואם את שכלינו והגיונו. הם נחתמים באמירה: 'וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר ציווה ה' ויברך אותם משה'. להשלמתם התלווה שרות השכינה, כאשר שלמו שני הדברים שהם עמודי התווך של התורה: הראשון מהם - שהתורה תהיה מאלוהים, והשני - שהציבור יציית לה בכוונה טהורה. והנה המשכן היה לפי צו של אלוהים, ועשייתו היתה מטעם כל הציבור, ככתוב: 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי', במרב ההתלהבות ושביעות הרצון. מאכן התחייבה השלמת התוצאה והיא [ששרתה] השכינה, ככתוב: 'ושכנתי בתוכם'".

ואף הבית המרומם, בנאו שלמה על-פי צורתו הרוחנית אשר הוצגה בפני דוד. והבית הנצחי, אשר הובטח לנו, ייבנה לפי הצורה והמתכונת שהוצגו לנביא הקרוי יחזקאל.

אין בעבודת האל התחכמות, יומרה להסתמך על-השכל והשערות. לו היה כן, היו הפילוסופים מגיעים בחכמתם ושכליהם אל פי כמה וכמה ממה שהגיעו אליו בני ישראל.

ק

אמר הכוזרי:²⁷² באופן כזה תקבל הנפש דברים אלה כתורה ללא ספק וללא פקפוק: נביא בא אל עבדים משועבדים קנויים ומבטיח להם שיצאו מן השעבוד מיד, בלי התרשלות ובלוי דחיות, באופן זה, ושיכניס אותם לארץ ישראל, (להילחם) נגד שבע אומות אשר כל אחת מהן חזקה יותר מהם, ויתווה לכל שבט את חלקו בארץ לפני הגיעם אליה. וכל זה התבצע בזמן קצר ביותר בנסים מופלאים. זה מאמת את גדולת השולח, את רוממות השליח ואת מעלת מי שאליהם הוא נשלח במיוחד²⁷³. אלו אמר: "נשלחתי להנחות את כל יושבי תבל", והידיעה על אודותיו לא היתה מגיעה אל מחציתם, היה בזה פגם בשליחותו²⁷⁴, שהרי מטרתו של אלהים לא היתה מתקיימת בזאת. מה שהיה מונע שישלים את השליחות היה שספרו כתוב עברית, והיה מנע מאנשי סנד והודו ומן הכוזרים להבין אותו ולנהוג על-פיו²⁷⁵ אלא אחרי מאות בשנים, אם יקרה להם שישתנו להדמות אליהם עקב השתלטות או שכנות, לא מתוך שראו את הנביא עצמו או נביא אחר שיעיד עליו ויאשר את תורתו²⁷⁶.

הערות - ילמד ענוים דרכו

272 כאן חוזרת ההתאמה בין העם לבין תורתו. ההתאמה בין הצניעות שביעדים הלאומיים של הנביא (להוציא את עם ישראל לחירות, ורק אותם) לבין הצניעות שביעדים הדתיים (לתת רק להם תורה) היא העדות לנאמנות הנביא. הנביא שנשלח לתת תורה צריך להגיע ישירות לכל מי שנשלח אליו, ולא באופן עקיף.

273 מכאן מובנים דברי הרמב"ן בפרשת קורח שביאר מדוע קורח שחלק על בחירת אהרן לכהונה עוד בהר סיני, לא העז לחלוק על משה אלא לאחר העונש בחטא המרגלים, שהתברר שהם לא יכנסו לארץ. וכן אמרו דתן ואבירם: "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו..." וזו הסיבה שנבחר יהושע להמשיך את מעשי משה, כי תלמיד כרבו, וכמו שמודגש בתחילת ספר יהושע: "כאשר הייתי עם משה אהיה עמך". ויש להעיר שההבטחה לבוא לארץ כנען שנאמרה בתחילת פרשת וארא, נאמרה בתנאי: "וידעתם כי אני ה' אלוהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים - והבאתי אתכם אל הארץ..."

274 כמו שקרה אצל ה"נביא" של הנצרות וה"נביא" של האסלאם.

275 כמו שדוחה את האסלאם, לעיל סעיף ו.

276 אם כן, יש כאן ששה תנאים: מאת האלוה; משה כתב את דברי נבואתו בחייו; מסר בחייו גם את פירוש הדברים בעל פה; את הכתוב ואת הפירוש מסר לכל העם; המצוות שבהן חלות השכינה הועברו באופן מפורט ומדויק; האלוה מוסר את תורתו כאחת לכל מי שהוא רוצה לצוותו ומצליח בכך.

קא

אמר החבר: משה לא זימן אל תורתו אלא את עמו ואת אנשי לשונו. אלהים הבטיח להם לאשר במשך הימים את תורתו על-ידי נביאים. הוא עשה זאת כל זמן שהיה שבע-רצון מהם ושהשכינה שרתה²⁷⁷.

קב

אמר הכוזרי: מדוע לא היתה הנחיה לכול, שהרי זה ראוי²⁷⁸ על-פי החכמה?

קג

אמר החבר: וכי לא היה ראוי יותר שיהיה כל החי מדבר? ובכן שכחת מה שנאמר קודם בדבר השתלשלות צאצאי אדם²⁷⁹ ורציפות שריית הדבר האלוהי הנבואי באיש שהוא גרעין האחים וסגולת האב²⁸⁰. איש זה מקבל אותו אור, בעוד שהאחרים כקליפות ואינם מקבלים אותו. עד שבאו בני יעקב שהיו [כולם] סגולה וגרעין ונבדלו מבני אדם בתכונה-מיוחדת אלוהית שגרמה להם להיות כמו מין אחר ויסוד אחר, מלאכי. כולם ביקשו את דרגת הנבואה²⁸¹. רבים מהם השיגוה. מי שלא השיגוה התקרבו אליה במעשים משביע-רצון, בהתקדשות, בהיטהרות ובפגישת הנביאים.

הערות - ילמד ענוים דרכו

277 ריה"ל רומז כאן לדבריו במאמר ג, לט והלאה, ששם ביאר שהתורה ממשיכה להינתן לעם ישראל, גם לאחר משה רבנו, על ידי ההשגחה ששורה בישראל, על החכמים, הנביאים, הכהנים והסנהדרין. הקשר בין האלוה לבין האומה הוא קשר רציף לדורות ולא חד-פעמי.

278 חוזר על שאלתו בסעיפים כו-כוז. שם שאל מתוך הבנתו שעיקר התורה להישיר את בני האדם במידות, בתיקון החברה ובדעות, ומטרות אלו הן כלל אנושיות. אולם כאן המלך כבר מבין שתכלית התורה היא חלות הדבר האלוהי, אלא ששואל מדוע לא תינתן בעתיד חלות הדבר האלוהי לכל בני האדם? אמנם יציאת מצרים ונבואת משה היו מהלך מצומצם רק לישראל, אולם אולי בעתיד ישלח האלוה נביא נוסף שיעשה את אותו מהלך לכלל האנושות.

279 החילוק בין ישראל לאומות לא התחיל ביציאת מצרים, אלא בעצם היצירה, כבר בבני אדם הראשון - אצל קין והבל, כפי שמסופר במעשה קרבנותיהם. מכאן שאין חילוק "בחירי" אלא יצירי - מעשה אלוהי הנעשה ברצונו.

280 בסעיף צה לא חילק ריה"ל בין המושגים "סגולה" ו"גרעין", אולם כאן הוא מבאר יותר: הבן הוא סגולה ביחס לאב כי קיבל את סגולתו, והוא "גרעין" ביחס לשאר האחים שנחשבים ביחס אליו לקליפות. הקליפה של הפרי או של העץ איננה מנותקת לפרי ויש יחסים בין הפרי לקליפה. ריה"ל רומז כאן שעל ידו תחול השכינה אצל כולם. גרעין ללא "קליפות" לא יוכל להחזיק מעמד ולהתקיים, כמו שהאדם זקוק לבעלי חיים ולצמחים כדי להתקיים. בריאת העולם ב"מדרגות" אינה מצב של ריעבד אלא לכתחילה! ודווקא כך ניתן להעלות את הכל.

וכאשר המדרגות התחתונות אינן מנסות לחקות את מה שמעליהן אלא עושות את תפקידן, הן הופכות לכלי למדרגה שמעליהן, וזכות לטוב ששופע מהן. וזה מה שאמר ריה"ל בסעיף כז: מי שיתלווה אלינו יזכה לטוב שמגיע אלינו. עניין זה ביאר יותר במאמר ב, מד.

281 בניגוד לנצרות שסוברת שרוח הקודש נגנזה עם התגשמותה לאדם, ובניגוד לאסלאם הסובר שהנביא שלהם הוא חותם הנביאים, עם ישראל ממשיך לבקש ולצפות לחזרת הנבואה, על כולם! וכמאמר משה ליהושע (במדבר יא, כט): "ומי יתן כל עם ה' נביאים..."

שאלות מנחות:

- ✦ מהם התנאים שמוכיחים שהתורה ניתנה על ידי האלוה?
- ✦ מדוע יש מצוות תלמוד תורה לכל ישראל ולא רק ליחידי סגולה?
- ✦ מדוע התורה מפרטת מאוד דווקא את עבודות המקדש?
- ✦ מה תפקיד הנביאים שבאו אחרי משה?
- ✦ האם מדרגת הנבואה היא ליחידים או לכלל האומה?